

O‘ZBEKISTON SUG‘URTA KOMPANIYALARINING ASOSIY KO‘RSATKICHLARI TAHLILI

**Haqberdiyev Bekzod
Uktamovich**

*PhD., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Masofaviy
va 2-oliy ta’lim fakulteti dekani
ORCID: 0009-0003-4580-4520*

Bozor iqtisodiyoti sharoitida davlat sug‘urta tizimini rivojlantirish uchun butun imkoniyatlarni ishga soldi, sug‘urta tizimining rivojlanishiga yordam beradigan huquqiy asoslarini yaratadi, sug‘urta kompaniyalarini tashkil etish uchun moliyaviy manbalarni qidirib topishga, ushbu kompaniyalarni litsenziyalash bilan bog‘liq ishlarni amalga oshirishga ko‘maklashadi.

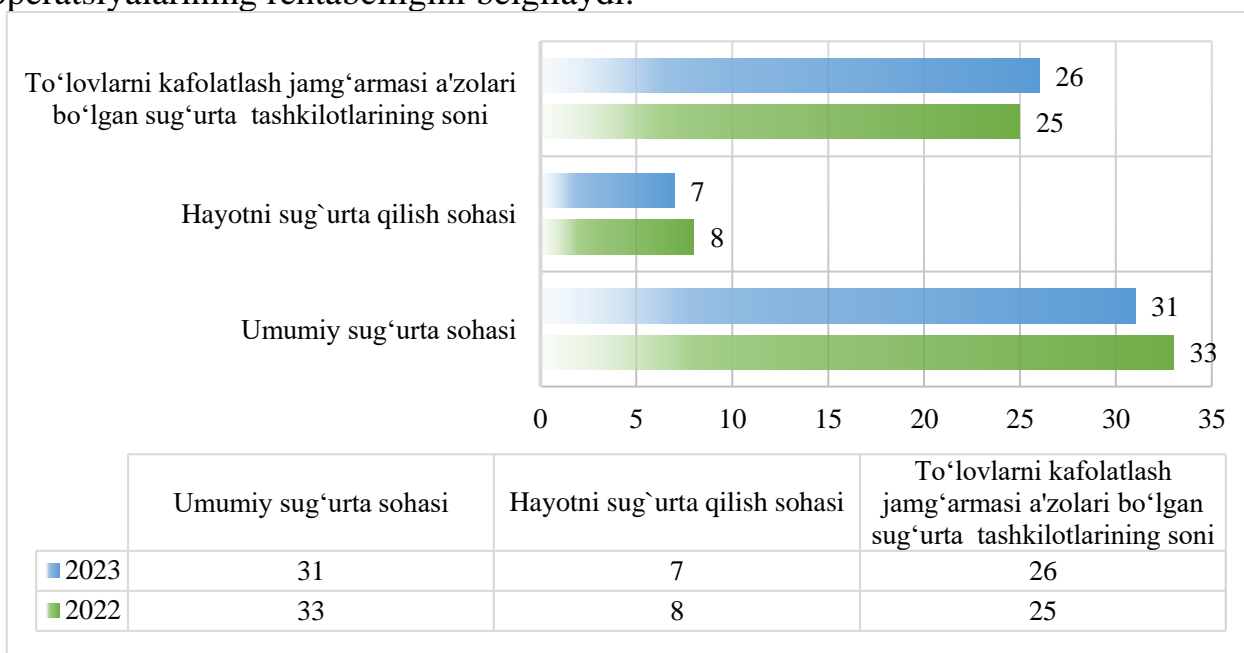
O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 2-avgustdagi “O‘zbekiston Respublikasining sug‘urta bozorini isloh qilish va uning jadal rivojlanishini ta’minlash chora-tadbirlari to‘g‘risida [1]”gi PQ-4412-son Qarorida sug‘urta sohasida normativ-huquqiy bazani takomillashtirish, shu jumladan xalqaro tashkilotlarning standartlari va tavsiyalarini hamda ushbu sohadagi eng yaxshi jahon tajribalarini izchil joriy etish hamda sug‘urta bozori professional ishtirokchilarining kapitallashuv darajasini, to‘lov qobiliyati va moliyaviy barqarorligini oshirish, ularning aktivlari sifatini yaxshilash, shuningdek, sug‘urtalovchilarning investitsiya faoliyatini rivojlantirish kabi turli xil vazifalar belgilangan.

Sug‘urta tashkilotining moliyaviy barqarorligi muammosini tadqiq etishga bag‘ishlangan adabiyotlar tahlili shuni aniqlashga imkon beradiki, moliyaviy barqarorlikning mohiyatini aniqlashda boshlang‘ich nuqta bo‘lib to‘lov qobiliyati – “sug‘urta kompaniyasining qonun yoki shartnoma bilan asoslanadigan pul majburiyatlarini o‘z vaqtida bajarish qobiliyati” hisoblanadi.

Ta’kidlash lozimki, sug‘urta kompaniyalari moliyaviy barqarorligiga ta’sir etuvchi asosiy tashqi omillardan biri mamlakatdagi mazkur tizimni tartibga solishning huquqiy asoslari hisoblanadi. Aynan sug‘urta bozori faoliyatini tartibga solishning huquqiy-me’yoriy xujjatlarini mukammal darajada ishlab chiqilganligi kompaniyalarda strategik loyihalarni amalga oshirish, optimal qarorlar qabul qilish, moliyaviy barqarorlikka erishish asosida samarali faoliyat yuritishini ta’minlaydi.

Har qanday iqtisodiyotining asosi uning barqaror rivojlanishiga bog‘liq bo‘ladi. Bunday holatda sug‘urta institutlaridan samarali foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Bunda sug‘urta kompaniyalarining o‘z barqarorliklarini ta’minlash yanada muhimdir. Sug‘urta kompaniyasining moliyaviy barqarorligini ta’minlovchi asosiy omillardan biri bu sug‘urta portfelidir. Sug‘urta portfeli mohiyatini tushunish va uning muvozanatlashgan shaklini ta’minlash bugungi kunda dolzarb bo‘lib qolmoqda.

Sugʻurta portfeli sugʻurta kompaniyasining butun faoliyati va uning moliyaviy barqarorligin belgilaydigan asosini tashkil etadi. Sugʻurta portfeli deganda maʼlum hududda sugʻurta qilingan obyektlarning haqiqiy soni yoki mavjud sugʻurta shartnomalari tushuniladi. Sugʻurta portfelining moliyaviy barqarorligi deganda qabul qilingan risklar va portfel rentabelligi oʻrtasidagi doimiy balans tushuniladi. Sugʻurta portfelining hajmi, sifati, tarkibi va dinamikasi sugʻurta toʻlovlarning kelib tushishi, sugʻurta qoplamalari tebranishi, sugʻurta summalari hajmining oʻzgarishi sugʻurta operatsiyalarining rentabelligini belgilaydi.

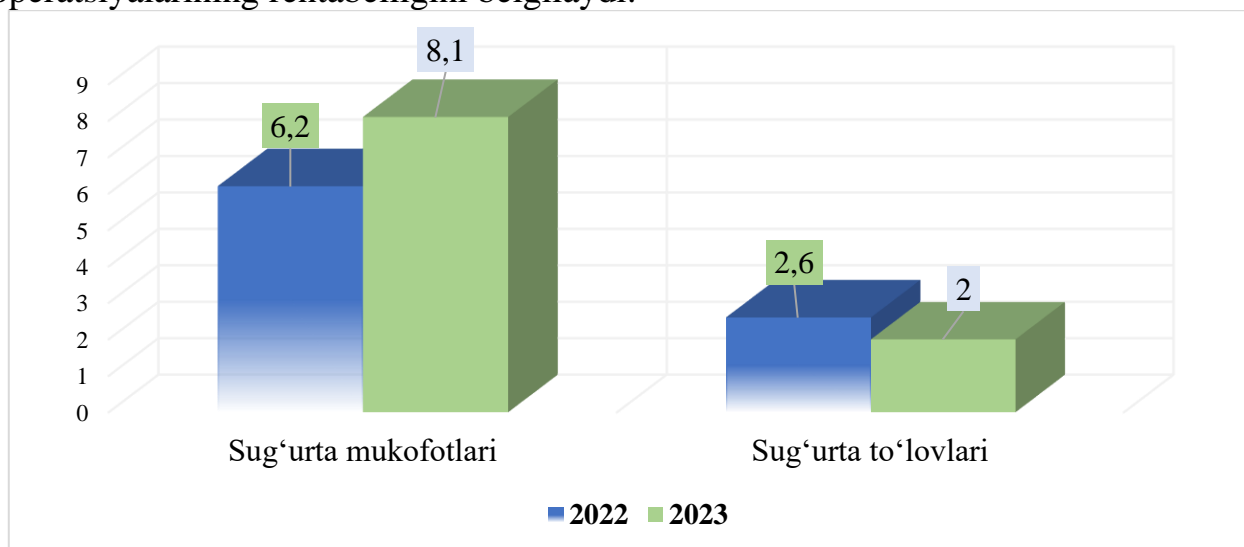

1-rasm. Sugʻurta kompaniyalarining soni tarmoq kesimida 2022-2023-yil holatiga koʻra [2]

Yuqoridagi rasmda koʻrishimiz mumkinki, Oʻzbekiston Respublikasida faoliyat yuritayotgan sugʻurta tashkilotlari soni 2022-yilga nisbatan 3 taga qisqargan, 2023-yilda faoliyat koʻrsatayotgan sugʻurta kompaniyalar soni jami 38 tani tashkil etmoqda, hayot sugʻurta tarmogʻida 7 ta kompaniya, umumiy sugʻurta tarmogʻida esa 31 ta kompaniya ish faoliyatini olib borqmoda. Bu esa oʻz navbatida, sugʻurta bozorida raqobat vujudga kelayotganidan darak bermoqda.

Har qanday iqtisodiyotning asosi uning barqaror rivojlanishiga bogʻliq boʻladi. Bunday holatda sugʻurta institutlaridan samarali foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Bunda sugʻurta kompaniyalarining oʻz barqarorliklarini taʼminlash yanada muhimdir. Sugʻurta kompaniyasining moliyaviy barqarorligini taʼminlovchi asosiy omillardan biri bu sugʻurta portfeli. Sugʻurta portfeli mohiyatini tushunish va uning muvozanatlashgan shaklini taʼminlash bugungi kunda dolzarb boʻlib qolmoqda. Sugʻurta portfeli sugʻurta kompaniyasining butun faoliyati va uning moliyaviy barqarorligin belgilaydigan asosini tashkil etadi. Sugʻurta portfeli deganda maʼlum hududda sugʻurta qilingan obyektlarning haqiqiy soni yoki mavjud sugʻurta shartnomalari tushuniladi. Sugʻurta portfelining moliyaviy barqarorligi deganda qabul qilingan risklar va portfel rentabelligi oʻrtasidagi doimiy balans tushuniladi. Sugʻurta

portfelining hajmi, sifati, tarkibi va dinamikasi sugʻurta toʻlovlarining kelib tushishi, sugʻurta qoplamalari tebranishi, sugʻurta summalari hajmining oʻzgarishi sugʻurta operatsiyalarining rentabelligini belgilaydi.

2-rasm. Sugʻurta bozorining asosiy koʻrsatkichlari (trln. soʻmda) [2]

Yuqoridagi maʼlumotlarda sugʻurta bozorining asosiy koʻrsatkichlari aks etgan boʻlib, 2022-yilda sugʻurta mukofotlari 6,2 trln. soʻmni tashkil etgan boʻlsa, bu koʻrsatkich 2023-yilda 8,1 trln. soʻmni oʻz ichiga olgan, sugʻurta toʻlovlari 2022-yilda 2,6 trln. soʻmni, 2023-yilda esa 2 trln. soʻmni tashkil etgan. Bu esa oʻz navbatida, sugʻurta xizmatlariga boʻlgan talabni ortib borishi bilan baholanmoqda.

Sugʻurta kompaniyalarining toʻlovga qobiliyatligi deyilganda, sugʻurta qildiruvchi oldida shartnoma yoki qonunchilik xujjatlari bilan kelishilgan shartlarga muvofiq pulli majburiyatlarni oʻz vaqtida toʻliq bajara olish imkoniyati tushuniladi. Sugʻurta kompaniyalarining toʻlovga qobilligini aniqlashda uning sektor va tarmoq xususiyatlaridan kelib chiqqan holda yondashiladi. Bundan tashqari moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari va xalqaro amaliyotda ushbu koʻrsatkichni alohida xususiyatlari ham mavjud. Jumladan, Yevropa ittifoqi davlatlarida qabul qilingan tartibga muvofiq, sugʻurta kompaniyalarining toʻlovga qobilligi, toʻlov qobiliyati boʻyicha belgilangan standart miqdor (meʼyor) bilan joriy holatini taqqoslash yoʻli bilan baholanadi. Umuman olganda, sugʻurta kompaniyasining toʻlovga qobillik darajasi, kompaniya tomonidan majburiyatlarini bajara olish uchun xususiy kapitalning yetarlilik miqdori qanday degan savolga javob berishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati:

1. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 2-avgustdagi “Oʻzbekiston Respublikasining sugʻurta bozorini isloh qilish va uning jadal rivojlanishini taʼminlash chora-tadbirlari toʻgʻrisida”gi PQ-4412-son Qarori.

2. Iqtisodiyot va moliya vazirligining rasmiy veb sayti maʼlumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlandi – <https://www.imv.uz/>